

HÁSZ RÓBERT

Képek

Ilona megállt az ajtóban, egy gyors pillantással felmérte a terepet.

– A képek, Jolika.

– Eszemben volt, nagysága, isten bizony...

– Semmi baj. Csak ne felejtsd el.

– Máris – a lány lerakta az ezüstitálcát az asztalra, a hirtelen mozdulattól a kék virágmintás teáscsészék idegesen megcsörrentek. Lekapkodta a falakról a rámba fogott fotográfiák közül azokat, amelyeken a férfi is szerepelt. Világos folt maradt utánuk a halványrózsaszín tapétán. Kiemelte a vitrinből az állóképet, amelyen a nagysága volt látható – virágos kalappal a fején, hosszú, fehér ruhában –, ahogy a nyalka, kackiás bajuszú altisztbe karol. Kinyitotta a kredenc fiókját, beleejtette a képeket, majd kérdően asszonyára pillantott.

– Így jó – nyugtázta az –, a többi maradhat.

– És a kinti?

– A kinti... – ismételte utána Ilona, aztán eszébe jutott: – Az esküvői! Még jó, hogy vág az eszed.

– Merthogy azt is le szoktuk...

– Szedd le gyorsan!

A cselédlány kisurrant mellette a folyosóra, ő meg egy darabig álldogált egymagában, a képek helyén hátramaradt fakó négyzeteket és oválisokat bámulta a tapétán, az emlékezet hátrahagyott foltjait. Mély lélegzetet vett, és az ablakhoz ment. Félrehúzta a csipkefüggönyt, éppen csak annyira, hogy kilásson az utcára. Az ablaküveg keskeny csíkjába belefért az utca egész hossza, a kövesút, kétoldalt a járda, s az utca végén a templomtér. A köröndön néha elpöfögött egy rozoga teherautó, kékes füstöt bodorítva maga után. Olykor lovas kocsik zörögtek el a macskakövön az ablaka előtt, szekerek, kisebbek, nagyobbak, egy vagy két lóval, de mind csurig megpakolva bútorokkal, ládákkal, lekötözött ágyneműkkel. Ilona részvétellel figyelte őket, főleg a gyerekeket, ahogy akár az ottfelejtett rongybabák, ücsörögtek a szekerekre halmozott bútorok, ruhaneműk tetején. Nem bámészkodtak szerteszét, nem vonzotta őket az idegen város, a másmilyen házak és emberek. Legtöbbjük csak lógatta a lábát, mereven nézett maga elé, s tehetetlenül himbálózott a kocsik kerekeinek döcögő ütemére. Többször előfordult, hogy Jolikával kentek egy halom hagymáspaprikás-zsíros kenyeret, két nagy tálcán kivitték az utcára, és a kenyérszeleteket menet közben fölalogatták a gyerekeknek. De nem ma. Ma csak sajnálta a menekülteket, idebentről, az ablak mögül.

Tekintete tovasiklott a kocsikról a templom irányába. A járdát figyelte, hol a jobb oldalt, hol a bal oldalt. A jövő-menő embereket. Próbálta meglesni, hát-ha kiszúrja a sietősen lépkedő nagykabátos férfiak között.

– Mennyi az idő? – kérdezte, mintha hátul is lett volna szeme, hogy lássa, a lány az ajtófélfának dőlve áll az ajtóban.

– Mindjárt három.

Elengedte a függönyt. A napközben magára erőltetett nyugalma egyszeriben fölszívódott, mint a harmat a reggeli napfényben. Kezével lesimította a ruháját, nem mintha annak szüksége lett volna rá, inkább hogy letörölje tenyere nyirkosságát.

– Mindig pontos – próbálta nyugtatni Jolika.

– A levél – jutott eszébe, azzal a kredenchez sietett –, kéрни fogja.

– Ott van az, a helyén.

Valóban ott volt, a tányérok mellett, sárga, összehajtogatott papírlap. Lassan visszacsukta az üveges kredencajtót.

– Vajon még hányszor...

Nem fejezhette be, ha egyáltalán szándékában állt, mert ekkor erőteljes kopogtatás hallatszott a bejárati ajtón. Jolika úgy pattant le az ajtófélfáról, mintha elrántották volna.

– Ő lesz az!

– Menj! Várj! Még ne.

Tenyerét újra végigsimította a ruháján, ellenőrizte a kontyát. Aztán bólintott.

– Jól van, engedd be!

Amikor egyedül maradt, egy pillanatra mintha minden ereje elhagyta volna. Egyik kezével megtámaszkodott a szék karfáján, a másikat a hasára szorította. Hátha nem ő az, gondolta, csak a szomszéd Jóska bácsi nézett be, hogy megtudakolja, szükségünk van-e valamire a városból, vagy Marika néni, hogy lesz túró péntekre, rendelünk-e...

De a kintről behallatszó férfihang visszazökkentette a sorsába. Szembe kell nézni vele, nincs kibúvó. A valóság könyörtelensége egyszeriben kiűzte belőle a gyengeséget. Akár a hirtelen szélfuvallat, ami tisztára sepri maga előtt az utat. Kihúzta magát, mélyeket lélegzett, egyre mélyebbeket, a levegő mint-ha a végtagjait is átjárta volna. Arca kisimult, kiült rá a közömbösség álarca.

Nehéz férfibakancsok közeledtek, elnyelték Jolika könnyű lépteinek neszt, jóllehet ő jelent meg elsőnek az ajtóban.

– Egy úr keresi a nagyságát – közölte, s mivel maga sem tudta eldönteni, mosolyognia illene vagy szánakozni, inkább elkapta tekintetét Ilonáról. – Azt mondja, az úrról hozott híreket.

– Valóban? – kérdezte Ilona hűvösen, s előrébb lépett a színpadán. – Hát engedd be.

Jolika tett egy félfordulatot, utat engedve maga mellett a jövevénynek. Aztán csak állt a férfi mögött. Jóval alacsonyabb lévén nála oldalvást kandikált ki asszonyára. Ilona apró biccentéssel jelezte, hogy rendben van, elmehet. Aztán már csak a férfit nézte. Először félve, óvatosan engedte végig rajta a tekintetét, a koszos bakancstól a hosszú, kopott katonai télikabáton át a két kezéig, melyekkel egy színtelenné fakult sapkát gyűrögetett maga előtt. Arca beesett, bajusza őszes, haja is deresedésnek indult, homlokáról hátrafésülve viselte, rég láthatott borbélyt, lenőtt már a kabát felhajtott gallérjára.

A férfi megköszöri a torkát, mielőtt feltette volna a kérdést.

– Borbásiné Szabó Ilonához van szerencsém?

– Igen, őhózzá.

– Nem is tudom... – zavartan nézett körül, közben a sapkája egyre kisebbre gyűrődött ujjai között. – Nehéz ez nekem.

Ilona közelebb lépett az asztalhoz, kihúzta a széket.

– Miért nem foglal helyet?

A férfi habozni látszott, aztán mégis leült, de csak fél fenékkal, mintha óvakodna kényelembe helyezni magát.

Ilona követte a példáját. Leült a férfival szemben, ujjait összekulcsolta a terítón, hadd kapaszkodjanak egymásba.

– A szobalányom szerint hírei vannak az uramról – mondta, szinte suttogva.

A férfi bólintott, kerülve a tekintetét.

– A Jánosról, igen. Nehéz ez nekem, nagysága...

– Rossz hír?

A férfi ránézett, fekete szemeiben gyengéd együttérzéssel, amitől Ilonának fátyolos lett a tekintete. A vendég arca elhomályosodott előtte, s szemeiből kibuggyant két könnycsepp. Ruhaujjából előhúzta keszkenőjét, megtörölte a szemét, hogy a férfi arca kitisztuljon előtte.

– Küldtem egy levelet – mondta halkán a férfi.

– Igen, itt van.

Felállt, a kredenchez lépett, kivette a sárga levélpapírt.

– Azt írta – mondta, miközben visszaült, és az összehajtogatott levelet letette kettejük közé az asztalra –, hogy fontos híre van az uramról, és csak személyesen mondhatja el.

A férfi széthajtogatta a levelet.

– Igen, asszonyom, úgy éreztem, ezt csak személyesen közölhetem önnel, az a rendje.

– Rossz hír? – kérdezte újra.

– A legrosszabb. Őszintén sajnálom.

– Édes Istenem!

– Kérem, fogadja legőszintébb részvételemet!

Ilona kis időre maga elé meredt, újra megtörölte a szemét, tekintetét a férfira emelte, és megpróbált erőt préselni a hangjába.

– És hogyan... hogyan történt?

– Gránátrobbanás. Közvetlenül a lövészárkba csapódott. A légnyomás mindenkit a deszkapalánknak vetett. Tudja, a lövészárk oldalát deszkalapokkal fedtük be...

– ...a patkányok miatt, meg hogy a sáros föld be ne omoljon, tudom.

– Látom, a nagyságos asszonynak van némi fogalma a lövészárkharcról.

– Olvastam valahol – felelte Ilona zavartan. – Rengeteg cikk jelent meg a háborúról az újságokban.

– No igen, el tudom képzelni. De a valóságot meg sem közelíthették azok az újságcikkek.

– Bizonyára. És János...

– Nem szenvedett. Én is elvesztettem az eszméletemet a légnyomástól, s mikor észhez tértem, ő már... szóval, élt még ugyan, de a sebei... Átkaroltam, ölembe vettem a fejét, s ő rám nézett. Tarts ki, mondtam neki, jön már a szanitéc... Hazudtam, senki sem jött, zűrzavar volt, káosz, jajgatás és fájdalom mindenütt körülöttünk. Csak fogtam a fejét, ő nézett, tekintetét az enyémben fúrta, szinte éreztem, hogy belelát a fejembe. Ha túléled, suttogta erőtlenül, ha túléled, keresd meg a feleségemet, mondd meg neki, mondd... és akkor kilehelte a lelkét. Nagyon szerette magát, asszonyom. Azt hiszem, ezt akarta megüzenni utolsó lélegzetvételével. Vissza kellett vonulnunk, a bombák meg csak zuhogtak, egyik a másik után robbant fel, beszakadt az árok, magára kellett hagynom, betemetődtek a járatok, sokan ott maradtak a föld alatt. Nem hiszem,

hogy valaha is előkerül a holttestük. Ezért gondoltam, hogy eljövök, és inkább meghozom a rossz hírt, mint hogy bizonytalanságban hagyjam a nagyságát. Mert nincs annál pusztítóbb, mint a bizonytalanság, várni, csak várni, hiába...

– Igen, igaza van, és hálás vagyok ezért. János... Ne haragudjon, a vezetéknevét még nem árulta el.

– Czakó. Czakó János. János, mint a megboldogult ura.

– Kedves János... – most Ilona vette magához a levelet –, igen, írja, hogy jó barátok voltak az urammal. A „két János”. Így hívták magukat a bajtársaik is.

A férfi vastag bajusza alatt szégyenlős mosoly bújt meg.

– Mintha testvérek lettünk volna. Nemcsak a keresztnévünk volt ugyanaz, de tán a lelkünk is rokonságban állt egymással. Kezdetől fogva egyazon osztásban szolgáltunk. A baj, a veszély, az egymásrataltság halálíg tartó barátságot sző a harcosok közt. Megosztottuk kenyerünket, dohányunkat. A háború elején, amikor még a hadipostával megkaptuk az otthonról küldött csomagokat, a süteményeket, a szárazkolbászt, összedobtuk a közösbe, amink volt. Sokat mesélt kegyedről. Szinte mindent tudok a háború előtti rövid, közös életükről. Hogy hol ismerkedtek meg, melyik bálban, hogyan kérte meg édesapjától a kezét, mennyire félt a választól, hiszen csak egy kereskedősegéd volt még, igaz, a nagybátyja üzletében, akinek nem volt családja, s esély volt rá, hogy idővel átveszi tőle a szatócsboltot. A csónakázásukról a tavon, az első sókjukról...

– Hát még arról is?

– Ahogy ő is mindent tudott rólam, az én családomról. Erről szóltak a végtelen éjszakák, mialatt a gránátok süvöltöttek a fejünk fölött, mi az árok odújában kucorogva emlékeztünk a béke éveire, felidéztek egymásnak legboldogabb pillanatainkat. Látom a könnyeit, asszonyom, s mégis, mintha e szomorú hír nem érte volna felkészületlenül. Netán tudott már férje elestéről?

– Nem, maga az első, aki közölte velem. Miért döntött úgy, hogy éppen ma jön el hozzám a fájdalmas hírral?

– Igazából magam sem tudom. Nem mindig vagyok tisztában cselekedeteim mozgatórugóival, de talán az lehetett az oka, hogy éppen ezen a napon, november tizedikén történt. Évforduló, tudja.

– S az évente van.

– Valóban.

– És magát... magát várta itthon valaki?

A férfi lehajtotta a fejét.

– Az én drága feleségemet, Sárát elvitte a láz. Mire hazaértem a hadifogságból, már a temetőben várt rám, mélyen a föld alatt.

– Sajnálom... és a szülei?

– Őket nem találom.

– Hogyan?

– Nyomuk veszett.

– Nem lehet, hogy rossz helyen keresi őket?

– Rossz helyen?

– Talán elköltöztek. A háború éveit a civil lakosság is megszenvedte. A véres forradalmat, a rekvirálást, majd a megszállást.

A férfi megrázta a fejét.

– Eltűntek. Mintha sosem léteztek volna. Idegenek laknak a házukban. Sosem láttam őket korábban.

– Lehetetlen.

– Minden lehet, asszonyom, négy évet töltöttem a pokolban, azt az egyet megtanultam, hogy bármi lehetséges. Még az is, amit el sem tudunk képzelni.

– És ha... ha őket is elvitte a láz? Idősek voltak, gyengék.

– Nem találtam fejfájukat a temetőben.

– Talán egy másikban nyugszanak.

A férfi megrázta a fejét, aztán lehajtotta, és maga elé meredt.

Ilona újra a levélhez fordult, belekapaszkodott.

– Van itt valami a levélében, ami elgondolkodtatott, annyiszor újraolvastam, és mindig... Azt írja nekem, hogy, felolvasom: *Az az érzésem, asszonyom, hogy magam sem a való világban élek, csak megyek egyik helyről a másikra, akár egy kísértet, s keresem az igazi éneket, melyet odahagytam a háborúban, oda temetődött a jelöletlen sírokba, a sok száz, sok ezer bajtársam megcsonkított holtteste mellé, mert nekem nem a testemet pusztította el a háború, nem a végtagjaimat szakította le a robbanólövedék, hanem a lelkemet tépte ki sértetlenül maradt porhüvelyemből, s fogta magánál túszként, mintha tartoznék neki valamivel, s amíg adósságomat le nem rovom, vissza nem adja azt nekem...* Ez, ez olyan szomorú, de egyben szép is. Megmagyarázná, mire gondolt tulajdonképpen?

A férfi most elnézett Ilona feje mellett, mintha látna valamit az ő háta mögött.

– Nem találom a helyemet – felelte végül.

– Ebben talán nincs is semmi rendkívüli. A legtöbb háborút viselt férfi így van ezzel. Nézze el nekem asszonyi okoskodásomat, de akivel csak találkoztam, túlélővel, katonaviselttel, mindegyikük más ember lett, mint aki volt a háború előtt. A szomszédunkban lakik egy fiatalember, miután hazatért, hónapokig nem mert kilépni az utcára, s a legkisebb csörrenésre, zajra a mai napig összerázkódik, s egész teste remegni kezd. Idő kell, hogy a test után a lélek is hazatérjen.

A férfi ránézett szomorú, fekete szemeivel.

– Úgy véli, asszonyom, hogy a lelkem még úton van hazafelé?

– Könnyen lehet.

– Lemaradt valahol?

– Vagy csak bolyong, zavarodottan, mert fél visszatérni abba a testbe, melyben annyi szenvedést volt kénytelen elviselni.

– Nahát. Ez szépen hangzik. De ha a lelkem nincs velem, akkor hogyan élhetek? Hogyan járhatok, beszélhetek úgy, hogy a lelkem távol van?

– Minden kérdésre én sem tudhatom a választ, kedves János. De el tudom képzelni, hogy mivel a test nem működhet lélek nélkül, ilyen esetben, amikor a sajátját nélkülözni kénytelen, kölcsön vesz egy másikat.

– Egy másik lelket?

– Meglehet.

– S az senkinek nem hiányzik?

– Talán már nincs, akinek hiányozzon. Egy gazdátlan lélek.

János elgondolkodott, majd elmosolyodott, amitől Ilona testét elöntötte a melegség.

– Mily különös, én hoztam a rossz hírt, s a végén kegyed vigasztal engem.

A férfi szedelőzködni kezdett.

– Máris indul?

– Elmondtam, amiért jöttem.

– Jolika készít nekünk teát... szereti a teát, nem? Mesélhetne még magáról...

– Magamról nincs mit mondanom, asszonyom.

– Van szállása?

– Van ágyam, ahol nyugovóra hajthatom a fejemet, ha erre kíváncsi.

– Munkája?

– Akad. Hol ez, hol az.

Az ajtóban megjelent Jolika, hogy kikísérje a férfit.

– Látjuk még egymást? – lépett utána Ilona.

János megtorpant.

– Nem ígérhetem – felelte, anélkül, hogy hátrafordult volna. – Miért kívánna annak a férfinak a társaságát, aki a fájdalmas hírt meghozta? Nem egészséges az.

Ilona egyedül maradt a szobában, s mikor meghallotta a bejárati ajtó csukódását, lerogyott a székbe. Jolika visszatért, megállt előtte. Egy ideig nem szólt, aztán csak sóhajtott egyet.

– Szegény asszonyom. Visszarakom a képeket.

– Rakjad, és jövőre ott is maradnak. Legközelebb nem vesszük le őket.

– De a doktor úr azt mondta...

– Nem érdekel a doktor úr tudománya. Jövőre ott maradnak. Az esküvői is.